

WYKONANE REMONTY W KOŚCIELE GARNIZONOWYM

Kościół par. pw. św. Krzyża, d. ewangelicki kościół Łaski, ul. 1 Maja 50, wzn. w l. 1709-1718 (proj. M. Frantz).

W 1. 1979- -1 984 wyremontowano pokrycie dachu,

zakonserwowano elementy kamieniarskie, otynkowano elewacje, wymieniono stolarkę okienną z oszkleniem (główny wykonawca PP PKZ Wrocław, nadzór C. Więcek). Prace finansował W RZK-B we Wrocławiu.

W l. 1981-1983 PP PKZ Wrocław i Zakład Produkcji Uszczelnień Technicznych INCO Wrocław wymieniły zniszczone szkło barokowe i uzupełniły nowym szkłem ubytki w oknach kościoła (metoda witrażowa z zachowaniem i oczyszczeniem oryginalnych szyb i witraży) oraz wykonały nową stolarkę okienną.

W l. 1984-1986 wymieniono inst. grzewczą, naprawiono konstrukcję empor, wymieniono posadzki na granitowe (Spółdzielnia Rzemieślnicza „Sudety” Jelenia Góra, Zakład Kamienia Budowlanego Bolesławiec).

(proj. Z. Bagiński z Wrocławia) **i kraty do drzwi kościoła.**

W 1995 r. parafia naprawiła i uzupełniła skradzione odcinki miedzianych rur spustowych.

W 1999 r. na zlecenie parafii założono nową inst. grzewczą (DEMAR Jelenia Góra).

W l. 1999-2000 na zlecenie parafii wybrukowano alejki wokół kościoła (BRUKAR Świdnica).

W 1999 r. wymieniono skorodowane i naderwane przez wiatr fragmenty blachy miedzianej na kopule. Prace finansowało wojsko, parafia i Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska.

Prace konserwatorskie... 1968-1973, s. 38, Prace konserwatorskie... 1974-1978, s. 24.

Malowidła ze scenami ze Starego i Nowego

Testamentu na balustradach łóż w I kondygnacji empor, wykonywane od ok. 1733 r. do pocz. XIX w. przez różnych malarzy (m.in. Bórnschlagla), temperowe i olejne na desce, ujęte w marmoryzowane ramy. Zniszczenia mechaniczne i spowodowane zawilgoceniem kościoła, działalnością owadów, nawarstwieniami werniksów, szelaku i pokostu.

Uszkodzone drewno balustrady, spęczenia i drobne ubytki polichromii oraz zaprawy, liczne zacieki i zabrudzenia. Drewno zdezynsekwano, przytwierdzono spęczenia polichromii, którą oczyszczono mechanicznie i chemicznie z brudu i nawarstwień nie oryginalnych werniksów z pozostawieniem podbarwionego werniksu na marmoryzacjach. Nawarstwienia pokostu i nieoryginalnego szelaku usunięto przez rozmiękczenie i doczyszczanie mechaniczne. Mechanicznie usunięto zacieki farby emulsyjnej powstałe podczas malowania ścian. Ubytki drewna zakitowano, warstwy malarskiej - wypunktowano farbami olejnymi. Obrazy zabezpieczono werniksem bezbarwnym, balustrady - mastyksowym. Ubytki podbarwionego werniksu na marmoryzacji uzupełniono punktowaniem laserunkowym, złoczeń na ramach - Goldfingerem. Prace wykonała w 1980 r. Żywolewska, finansował WKZ.

Dekoracja malarska na balustradach empor w prezbiterium (girlandy i główki aniołków z symbolem Opatrzności Bożej i gwiazdą), wykonana przed 1933 r., tempera na desce, złocena i srebrzona. Uszkodzenie płótna w płycinie empory ujawniło zachowaną pod nim dekorację malarską. Sondażowe badania wykazały, że w płycinach empor I i II kondygnacji (poza zamknięciem transeptu i nawy) z malowanymi na deskach balustrady

scenami ze Starego Testamentu pociemniała warstwa białej farby olejnej zasłania malowane na płótnie wersety z Biblii, natomiast w części prezbiterialnej empor na deskach pod płótnem namalowane są na tle girland uskrzydłone główki aniołków, w centrum naprzemiennie Oko Opatrzności lub gwiazda betlejemaska w płycinach. Ze względu na zniszczenie płótno usunięto i wyeksponowano pierwotną dekorację malarską. Po mechanicznym odklejeniu płótna powierzchnię warstwy malarskiej oczyszczono z resztek kleju i zaimpregnowano najbardziej zniszczone płyciny. Ubytki gruntu uzupełniono zaprawą kredowo-klejową, pod złocenia i srebrzenia położono pulment. Wykonano złocenia i srebrzenia w płycinach z agatowaniem wybranych partii. Złocenia na obramieniach wykonano folią metalową na mixtion. Polichromię zrekonstruowano metodą scalającą. Prace wykonał w 1980 r. M. Kujawa, finansowała parafia.

Malarstwo przedstawiające „Sen Jakuba”

na tle iluzjonistycznej architektury na sklepieniu i ścianie pd. transeptu, wykonane w l. 1734-1743 przez J.F. Hoffmanna w technice klejowej i fragmentarycznie wap. Powierzchnia niemal w całości spudrowana

i bardzo zabrudzona, liczne spęcherzenia warstwy malarskiej, polichromia zniszczona całkowicie w trzech miejscach sklepienia - po obu stronach gurtu i obok okna, gdzie także podłoże (cegły i zaprawa z tynkami) uległo całkowitej destrukcji. Program konserwacji objął: odgrzybienie i odsolenie, całkowite oczyszczenie powierzchni z zabrudzeń, utrwalenie pudrującej się warstwy malarskiej z konsolidacją w miejscach złuszczeń i odspojen od podłoża, wykonanie zastrzyków w miejscach odspojen i rozwarstwien tynku, strukturalną impregnację zaprawy z resztkami malowidła, wymianę całkowicie rozłożonych cegieł w miejscach najbardziej zniszczonych, kitowanie ubytków zaprawy, założenie pobiał wap. w miejscach nowych kitów, rekonstrukcję i punktowanie ubytków warstwy malarskiej, wykonanie badań technologicznych. Prace wykonała w l.1983-1986 M. Roznerska z zespokm, finansował WKZ z budżetu centralnego.

Malarstwo ściennie przedstawiające „Adorację Trójcy Świętej” na sklepieniu, iluzjonistyczne kotary na ścianie pn., pd. i w glich okiennych oraz kotary i elementy architektoniczne na ścianie wsch. oraz za ołtarzem w części wsch. prezbiterium, wykonane w l.1749-1751 przez F.A. Schefflera techniką fresku. Silnie spudrowane, liczne drobne przetarcia i odspojenia warstwy malarskiej z zaprawą (po konserwacji J. Langer z Wrocławia w 1907 i 1912 r. pozostały kity gipsowe i punktowanie), na ścianie za ołtarzem rozległe ubytki tynku aż do wątku ceglanego, ściana zawilgocona z wychodzącymi zasoleniami, całe malowidło silnie zabrudzone i zakurzone.

Program konserwacji objął: oczyszczenie powierzchni z kurzu i brudu, utrwalenie spudrowanej i odspojonej polichromii (nakładanie preparatu pędzlem, nanoszenie rozpylaczem, tepowanie i zastrzyki), w miejscach wykwitów soli zakładanie płatów ligniny nasączonej wodą destylowaną. Usunięto przemalowania, ubytki zaprawy wypełniono kitami wap.- -piaskowymi, ubytki warstwy malarskiej uzupełniono przez punktowanie małą kropką na podlawowaniu w obrębie malarstwa figuralnego, w partii ornamentów scalając płamkami. Prace wykonała w l.1981-1987 G. Schulze-Głazik z zespołem, finansował W KZ z budżetu centralnego (ił. 12,13).

Malarstwo ściennie w nawie głównej i kopule,

wykonane w l.1737-1751 przez F.A. Schefflera w technice fresku mokrego. Silnie zabrudzone i zakurzone, poważne zniszczenia w postaci spudrowani i odspojen warstwy malarskiej (duże stężenie pary wodnej na sklepieniu kopuły oraz słaba cyrkulacja powietrza),

spudrowane partie malowideł bardzo słabo zespolone z podłożem, liczne ubytki i spękania. Program konserwacji objął: wstępne oczyszczenie z kurzu i brudu, utwalenie i doczyszczanie, wykonanie zastrzyków w miejscach odspojień warstwy od podłoża, odsolenie, uzupełnienie ubytków zaprawy i warstwy malarskiej przez punktowanie. Prace na zlecenie WKZ wykonała w l. 1987-1989 (nawa główna) i 1989-1991 (kopuła) G. Schulze-Głazik (ił. 14, 15). G. Schulze-Głazik, Konserwacja barokowych malowideł Feliksa A. Schefflera w kościele św. Krzyża w Jeleniej Górze, „Ochrona Zabytków” 1991, nr 3, s. 160-164.

Iluzjonistyczne malarstwo ścienne w transepcie pn. (1734-1743), J.F. Hoffman (?), technika klejowa i miejscowo wap., barokowe. Warstwa malarska silnie zabrudzona i zagrzybiona z miejscowymi wykwitami soli, powierzchnie ugrów niemal całkowicie spudrowane i złuszczone, w części pn.-zach. duże zniszczenia spowodowane zaciekami. Program konserwacji objął: odsolenie i odgrzybienie zaatakowanych części malowideł, konsolidację strukturalną najbardziej niespójnych fragmentów, wymianę zniszczonych cegieł, oczyszczenie powierzchni z kurzu i brudu, utwalenie warstwy malarskiej, wykonanie zastrzyków wzmacniających i punktowanie scalające. Prace na zlecenie WKZ wykonała w l. 1987-1990 M. Roznerska z zespołem (ił. 16,17).

Ołtarz główny (X V III w.), drewn., polichromowany i złożony, barokowy. Zabezpieczono drewno, usunięto przemalowania, uzupełniono ubytki gruntów i polichromii oraz złocenia, scalono kolorystycznie. Prace wykonano w 1997 r. ze środków parafii (nadzór M. Lelek i W.A. Hermanowicz).

Obraz „Chrystus klęczący w Ogrójcu” w ołtarzu głównym (1859 r.), autorstwa O. Mengelberga, olejny na płótnie. Zabezpieczono i oczyszczono lico, sklejkę pęknięcia, zdublowano płótno, usunięto ściemniałe werniksy i przemalowania, wykonano kity w miejscach ubytków, wypunktowano, położono werniks końcowy. Prace wykonała w 1996 r. E. Petryńska, finansowała parafia.

Organy wraz z prospektem, drewn., polichromowanym i złożonym, bogato dekorowanym rzeźbami pełnymi, płaskorzeźbami i reliefowymi detalami ornamentalnymi, barokowym. Instrument zbud. w l. 1727-1729, w 1905 r. znacznie przebud. z powiększeniem liczby głosów przez firmę Schlag und Söhne. Naprawiono uszkodzone części mechaniczne organów, poprawiono intonację, ingerencję w strukturę instrumentu ograniczono do minimum, zachowano wszystkie barokowe piszczałki oraz inne elementy pochodzące z okresu budowy i późniejszej romantycznej przebudowy. Oczyszczono wnętrze, naprawiono zniszczone piszczałki, wiatrownice, wyregulowano elementy traktury i zespołu gry, uruchomiono barokowe ruchome elementy akustyczno-wizualne, zrekonstruowano brakujące, wyregulowano intonację i dostrojono poszczególne zespoły dźwięków. Prace wykonała w l. 1997-1998 firma organmistrzowska B. i S. Broszków, finansowała Fundacja Polsko-Niemiecka (nadzór M. Dorawa). Konserwację prospektu organowego wykonano w l. 1996-1997 (nadzór M. Lelek i W.A. Hermanowicz) ze środków parafii. Zakres prac objął: wykonanie odkrywek sondażowych w celu ustalenia stratygrafii i chronologii warstw malarskich, oczyszczenie elementów prospektu z nawarstwień i wtórnych przemalowań polichromii, rekonstrukcję brakujących elementów dekoracyjnych, uzupełnienie ubytków drewna kitami trocinowymi, położenie gruntów w miejscach ubytków polichromii, uzupełnienie polichromii metodą punktowania, scalenie kolorystyczne.

Ambona i chrzcielnica (1717 r.), kam., częściowo złożone, ambona piaskowcowa, chrzcielnica marmurowa z alabastrowymi medalionami, barokowe. Z uwagi na wybitną klasę artystyczną dzieł i nieduży stopień zniszczeń zabiegi konserwatorskie ograniczono do minimum. Powierzchnię kamienia oczyszczono z wtórnych nawarstwień, w chrzcielniccy uzupełniono niewielkie ubytki i zabezpieczono powierzchnię przed skutkami działania wody, położono warstwę złota płatkowego na elementach dekoracyjnych ambony (bezpośrednio na kamieniu). Prace wykonał w 1998 r.

D. Mikołajczyk (nadzór M. Lelek). Odsłonięcie spod przemalowań i konserwacja płycin inskrypcyjnych na balustradach drewn. empor transeptu i nawy. Prace finansowane przez parafię wykonano w 1999 r. (nadzór W.A. Hermanowicz i M. Lelek).

Kaplice grobowe, wzn. w X V III w. W 1.

1979-1982 ze środków W KZ doraźnie zabezpieczono dachy wytypowanych kaplic. W 1982 r. po wykonaniu przez Politechnikę Wrocławską dokumentacji technicznej rozpoczęto prace konserwatorskie, wykonano nowe więźby i pokrycia dachowe (kopuły pokryto blachą miedzianą, dachy dachówką ceramiczną) oraz tynki i posadzki. Wszystkie kaplice zamknięto nowo zaprojektowanymi kratami. Prace zakończono w 1989 r. Projekt zakładał docelowo utworzenie lapidarium architektury i rzeźby sepulkralnej z regionu d. województwa jeleniogórskiego (inwestor zastępczy MPGK w Jeleniej Górze, wykonawca PP PKZ Wrocław). Od 1979 r. prace finansowało MKiS. W 1993 r. UM w Jeleniej Górze kontynuował remont, usuwając szkody wynikłe z kradzieży miedzianych obróbek blacharskich i zniszczonych dachówek. W 1996 i w 1999 r. z budżetu UM w Jeleniej Górze wykonano nowe pokrycie kopuł z gontu papowego i wymieniono obróbki blacharskie (nadzór R. Karlicki) Prace konserwatorskie... 1945-1968, s. 59; Prace konserwatorskie... 1974-1978, s. 24.

Kaplice grobowe — na cmentarzu kościoła garnizonowego — ul. 1 Maja, wzniesione w XVIII w., kat. 2. W 1959 r. na zlecenie W KZ ekipa pracowników BW R K (kierownik ■— T. Szerenkowski) wykonała remont bieżący po pokrycia dachowego najbardziej uszkodzonych sześciu obiektów. Od 1965 r. na zlecenie Prezydium M RN rozpoczęto kompleksowe prace remontowo- konserwatorskie (wykonawca —•Rzem. Spółdz. Zaopatrzenia i Zbytu Usług Budowlanych w Jeleniej Górze) przy całym zespole zachowanych kaplic. W 2007 do 2013 wyremontowano kaplice – koszt 1700 tys. Euro. Finansowała Unia europejska, Stowarzyszenia Saksońskie, Miasto Jelenia Góra.